

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 37.

Lördagen den 14 September

1872.

De nordamerikanska sydstaterna.

Vi höra här i landet ganska mycket talas om den stora transatlantiska republiken, som årligen upptager ett eller flere tiotusental af våra utvandrare i sitt ofantliga sköte; vi känna dess växande makt och rikedom, vi beundra dess medborgares företagsamhet, och somliga af våra politiska författare upphöja dess seder, lagar och institutioner till ideal för allt hvad samhälle heter. Under det våldsamma inbördeskrig som för några år sedan hotade att sönderslita det stora statsförbundet voro nästan hela folkets sympatier på nordstaternas sida, och vi glädde oss alla med rätta, när nordens slutliga maktöfvervigt utplånade negerlafveriet och bevarade det politiska sammanhanget mellan de båda statsgrupperna. Om de besegrades öde bekymrade vi oss litet, och det lilla vi hörde om deras belägenhet, deras händelser och utsigter, kom till oss från norden, i en form som föga tilltalade vårt deltagande. Södern var ett ödelagdt rike, men den hade ju förtjent sin hårda medfart, och ingen frågade vidare efter dessa slafhållare, hvilkas straff nästan icke tycktes kunna blifva så hårdt som det borde. De sista politiska rörelserna i den stora republiken, agitationen för det stundande presidentvalet och den oväntade stora benägenheten för *Horace Greeley*, en som dristigt förde söderns talan när ingen annan tidningskrifvare vågade det, synas gifva till känna, att tänkesätten i

norden väsentligen förändrat sig och att man önskar återföra ett vänligare förhållande mellan de båda statsgrupperna. Dessa omständigheter leda naturligt uppmärksamheten på sydstaterna och väcka en önskan att veta något närmare om deras belägenhet. Några nyligen utkomna böcker, brochyror och tidskriftsuppsatser göra det möjligt att bättre än för kort tid sedan besvara den frågan, »huru ser det ut i södern?» och det är detta vi nu skola försöka.

Efter det borgerliga krigets slut var hela södern en enda ödemark; folket hade satt allt på spel och förlorade insatsen, den politiska konstitutionen var öfverändakastad, det sociala systemet förintadt, handel och näringar bortsopade, den materiella kulturen återförd till det gamla kaos, byggnader, vägar, broar, telegrafer och jernbanor i grund förstörda. Allt måste göras om på nytt: huru har det blifvit omgjordt?

När kriget utbröt voro de södra staterna starkt organiserade under en herskande kast, hvars inbördes likställighet var bygd på de öfrigas rättslöshet. Landet innehades af några få tusental plantageegare och odlades för dem af fyra millioner slafvar, som voro deras egendom lika väl som jorden. De hvita i städerna och på landet voro endast slafegarnes agenter, eller lättingar, hvilka betraktade arbetet såsom en förbannelse, hvilken var den svarta raceu förbehållen, och sin egen race såsom afrika-

nernas naturliga herrar. Hela det sociala systemet var bygd på denna förutsättning och var starkt; hela handeln var inrättad derefter och var blomstrande. För den herskande kasten voro de södra staterna ett paradiset; dess medlemmar hade allt hvad de önskade och bestämde allsmäktigt öfver Förenta Staternas politik. Affärerna gingo förträffligt; de behöfde ingen omtanke eller skicklighet, ty den illa odlade jorden afkastade tillräckliga skördar af bomull, tobak och socker för att fylla deras alla rimliga behof. De voro herrar hemma och borta, alla de politiska platserna stodo till deras förfogande, och knappast stördes tid efter annan deras sällhet af en flyktig oro för slaveriets framtid eller en känsla af blygsel öfver det falska skenet af en samhällsfrihet och en jemlikhet som endast funnos till namnet: de voro republikens konungar och herrar.

Konfederationens nederlag förvandlade allt detta, och det segrande partiet icke blott frigjorde negrerna och gaf dem politiska rättigheter men tog samma rättigheter ifrån de besegrade och underkastade dem sålunda sina forna slafvars godtycke. Egendomarne föröddes, handeln var förstörd, arbetssystemet var sönderbrutet, jorden föll i vanhäfd, och en engelsman, mr Somers, som om hösten 1870 och om våren 1871 besökte dessa länder och nyligen utgifvit sin resebeskrifning, fann öfver allt färskta spår efter kriget, förstörda boningar, uppbrutna vägar, all stängsel försvunnen och nya farleder upptagna öfver egorna utan allt afseende på eganderätten. Nedtryckta af förluster, skulder och öfverväldigande pålagor, hade många af dem som förr voro de rikaste bland sina likar försvunnit från skådeplatsen, och få hafva ännu uppstått för att intaga deras rum. Bankkapitalet, som förut beräknades till 200 millioner dollar, var bortsopadt, liksom allt annat kapital, och förlusten af enskild egendom i sydstaterna har i en officiell handling blifvit beräknad till 2,700 millioner dollar. När den beskattningsbara egendomen 1860 taxerades för Virginien till 859, Södra Carolina till 490 och Mississipp till 509 millioner, utföll 1870 års taxering för samma stater med 480, 170 och 154 millioner; Louisiana hade sjunkit till halfva värdet, Florida till något der-

under, och det olyckliga Georgia till mindre än en tredjedel.

Det med alla sina fel högstämde och ridderliga folket hade, såsom den engelska författaren säger, efter krigets slut hoppats på att i ro få arbeta på sin sociala och ekonomiska pånyttfödelse, men Norden, som befriat 4 millioner negrer, kunde ej lemna dem i händerna på de 8 millioner hvita som varit deras husbönder, utan omkastade ställningen och gjorde de forna slafvarne till statens herrar. Ouppfosttrade som de voro, och bearbetade af politiska lycksökare, vägrade de att arbeta annat än för oerhörda daglöner, och de båda åren som följde på fredsslätet betecknades af rysliga missväxter. Utan den ymniga skörden 1868 hade allt hopp varit förloradt.

Jorden sjelf med sin naturliga fruktbarhet, sitt välsignade klimat och sina herliga segelbara floder, var nästan allt hvad som återstod af forna tiders välmakt, sedan människorna och arbetsmedlen voro bortspolade. Men denna jord var nu fri från det ohyggliga system som utgjort dess förbannelse. Slaveriet, fastän i sig sjelf vinstgifvande, hade gjort allt annat förlustbringande, ty det hindrade all utveckling och företagsamhet. Fritt arbete och slafarbete trifvas icke till samman; därför lågo bergverk och manufakturver alldeles nere. Den första följden af slaveriets afskaffande var att sönderbryta de stora egendomarne. Så länge det fortfor sköttes de illa och utan omtanke, odlades aldrig i hela sitt omfång och lades i träde, så snart jorden icke ville bära af sig sjelf. Med fritt arbete kan ingen jordegare behålla mer mark än han har kapital till att hålla den i full växtkraft, och ett oerhördt prisfall inträdde på fast egendom, så att den bästa jord med åbyggnader, vägar och alla öfriga odlingens förmoner kan erhållas för 10 till 15 dollar pr acre, motsvarande omkring 50 till 75 rdr tunlandet. Invandringen har börjat, men så länge ordningen är rubbad och sjelfstyrelsen nästan utplånad, hålla sig de utländska kapitalisterna till baka, och den rikaste jorden i Mississippidalen ligger nästan helt och hållet obrukad. Här och der uppstå emellertid små farmer på de storas ruiner, och de nya egarne, för det mesta hvita invandrare men äfven negrer, sköta jorden bättre än förut, så att vinsten blir större äfven på mindre jordvid-

der. I Förenta Staterna afgifvas för hvarje månad utförliga officiella redogörelser för årsväxten och skörden. I en af dessa berättelser från Mississippi säges att den nya bomullen är betydligt bättre än den gamla, hvarföre den också, oaktadt varans tryckta värde, villigt betalas med 25 till 30 proc. högre pris, på samma gång som jorden under ordentlig häfd och gödsling bär dubbelt och tredubbelt så mycket som förut. Den ofantliga skogsrikedomen i Georgia, liksom de outtömliga kol- och jernmalmsfälten i Alabama, börja småningom att locka kapital och gifva upphof åt handelsföretag. »Icke alltid», säger mr Somers, »skola skördarne vara förpantade i Newyork, och bomullen skall en gång genom söderns hamnar finna sin väg till den yttre världen». Men ännu är det lång väg till detta söderns finansiella oberoende af nordens, och det kan icke blifva en verklighet förr än jordbruket blir organiseradt.

För att gifva ett begrepp om den genomgripande förändring de sociala förhållandena undergått på de sju åren som förflutit efter kriget, behöfver man endast sammanställa ett par tidningsannonser från olika tider. I New-Orleans *Picayune* lästes i slutet af 1841 följande tillkännagifvande:

Fem dollars belöning. Den 23 sistlidne november afvek från undertecknade negerpojken Oscar Dunn, stenläggare till handtverket. Han är djupt olivfärgad, omkring 20 år gammal och 5 fot 10 tum hög. En hvar åtvarnas att vid laga äfventyr herbergera den förrymde.

Wilson & Paterson.

I en New-Orleanstidning för november förlidet år förekommer en märklig fortsättning af samma tillkännagifvande, så lydande:

Afiden: I New-Orleans onsdagen den 2 november *the Honorable* Oscar J. Dunn, guvernör i staten Louisiana.

Så falla ödets lotter, Mr Somers hade sett den forne negerslafven såsom president i Louisianas senat och säger att han åtnjöt allmänt anseende för insigter och redbarhet. Denna förändring från lifegenkap till makt har icke skett utan rubbningar, ehuru de i allmänhet äro mindre än man kunde hafva väntat. De fria negererna äro en högst nödvändig beståndsdel i söderns befolkning, i den mon de hinna att blifva uppfostrade för sin nya ställning i samhället. Det fria negerarbetet i bomulls-

plantagerna är ojemförligt öfverlägset det hvita, men negern har en afgjord smak för stadslifvet, som endast motväges af hans längtan åt södern, der städer och tätt befolkade platser äro glesare. Det dröjer emellertid länge innan negern lär sig att taga vara på sig sjelf och hushålla; vanligen förtär han på tre dagar hela veckans aflöning och lever de fyra återstående på sin hushondes nådegåfvor. Bäst är han långt ifrån städer och jernvägsstationer och i besittning af en liten egen torfva. Under slafsystemet måste jordarbetarne för bevakningens skull hållas till samman, men nu finner jordegaren fördelaktigare att fördela dem på olika punkter af egendomen, der han åt dem inrättar ett slags torp, på hvilka de kunna föda ett par kor, några grisar och en mulåsna, deras högsta åtrå.

Den förutsägelse som ofta hördes under kriget, att den svarta racen skulle utdö om den blefve fri, har icke slagit in; år 1860 utgjorde den svarta befolkningen 4,441,000, deri inbegripna något öfver 488,000 fria, hvaremot den fria svarta befolkningen 1870 uppgick till icke mindre än 4,880,000, utvisande en förökning af 9 procent, utan all tillhjälp af inflyttning. Enskilda föreningar bistå dem i deras sträfvan efter oberoende, anlägga sparbanker för dem och hjälpa dem i deras angelägenheter. Giftermålen tilltaga oupphörligt; i 31 grefskap voro de under första frihetsåret 500 och uppgå nu årligen till omkring 4,000, en siffra som bevisar med hvilken lätthet de finna sig i sin nya ställning och underkasta sig bruket att legitimera sina förbindelser. Negeräktenskapen äro fruktsammare än de hvita, men dödligheten ojemförligt större under de första lefnadsåren. Kyrkorna för en färgad befolkning af omkring 200,000 personer hafva ökat sig från 105 år 1865 till 283 år 1870, och antalet skolor under samma tid från 19 till 148. Statistiska uppgifter visa att den svarta befolkningen under dessa år samlat ej obetydligt kapital, inköpt icke så litet jord och eignar sig allt mer åt yrkesverksamhet. Sålunda uppstår småningom en färgad medelklass, hvars medlemmar skola blifva naturliga beskyddare åt masorna som stå nedanför dem.

Svårigheten att förmå negererna till flit i arbetet, sedan slafpiskan icke längre är att tillgripa, har föranledt arbetsgifvarne att

ingå på ett slags kompaniskap, dels i form af hälftenbruk, dels på några andra sätt, hvarförutan den rena dagspenningen är ganska hög, vanligen en dollar. Aktning för eganderätten är icke något utmärkande drag för den svarta racen, men det säges att negern stjäla mindre i den mån han arbetar bättre. Det halfkommunistiska system under hvilket arbetet i södern håller på att organisera sig är utan tvifvel ett öfvergångstillstånd, men förmodligen det bästa som kan användas för negrernas uppfostran till duglighet och oberoende.

Oaktadt allt hvad under krigsåren gjordes i England för att blifva oberoende af den amerikanska bomullskulturen, har den transatlantiska varan genom sin längre stapel en fördel som gör den företrädesvis använd framför både den ostindiska och egyptiska, och sedan erfarenheten nu en gång ådagalagt att bomull kan till lika låg kostnad som förut framställas med fritt arbete, är det ingen anledning att förmoda att bomullsplanteringarna i Amerikas syd-stater skulle gifva rum för sädesodling, i hvilken Amerika har hela Europa och en stor del af Asien till medtäflare. Vi hafva redan förut antydtt att blott en ringa del af den gamla bomullsjorden för närvarande är under kultur, men det oaktadt växer bomullsproduktionen med hvarje år. Under de tre sista åren före kriget uppgifves den i medeltal till 4 millioner balar, och under kulturåret 1859—60 uppgick den undantagsvis till 4,861,000. Under de tre första åren efter kriget upptager den officiella berättelsen respektive 1,900,000, 2,340,000 och 2,380,000 balar, men i år väntar man att om hösten blir fördelaktig, siffran å nyo skall uppgå till i det allra närmaste 4 millioner. Svårigheten är ännu alltid att finna tillräckligt arbetare, och från Louisiana säger berättelsen att en stor del af skörden troligen kommer att stanna på marken. En bal om 500 sklp. per acre ansågs förr vara en ovanlig skörd samt för den magrare jorden i Carolinastaterna och Georgien till och med en half. Mer än ett försök har visat det vara möjligt att åstadkomma två, ända till fyra balar per acre, och dertill af en betydligt bättre kvalitet.

De stora kapitalisterna i de norra staterna hafva i alla tider förstått att hålla södern i ekonomiskt beroende, men sedan

det borgerliga kriget förstört egendom och kredit till så oerhördt belopp, är detta beroende större än någonsin. Handelsfirmor i Newyork förskottera arbetskostnaderna och lägga beslag på skördarne, hvarigenom de hålla icke utelösta delen af plantörer och farmers i ett ordentligt slaveri; det uppgifves af mr Somers att ett enda Newyorkshus på detta slags affärer förtjenar mer än en half million dollar om året. Hvad sydstaterna således i första rummet behöfva är kapitalstarka invånare, och dessa skulle icke utelösta till och med från nordens, ty klimatet i de norra bomullsstaterna är ganska uthärdligt för folk af de skandiska racerna, endast förtroendet återkommer och den förändring i unionens politiska handlingssätt mot södern hvarom nu nu är någon förhoppning hinner att bära sina väntade frukter. Segrarne skröto öfver att de icke utöfvade några politiska förföljelser, men en kongress utur hvilken sydstaterna voro uteslutna gaf politiska rättigheter åt negrerna, på samma gång som en stor del af de hvita beröfvades dessa rättigheter, hvilka de ännu efter sju års förlopp icke återfått. En följd häraf har blifvit att politiska äfventyrare från nordens tillvinna sig negrernas röster, slå under sig kontrollen öfver staternas lagstiftande församlingar, bemäktiga sig de offentliga embetena och samla ofantliga rikedomar på den fasta befolkningens bekostnad. Med denna hushållning är det ej underligt om dessa staters finanser snart blifva alldeles ruinerade. Alla de konfedererade staterna utom Virginia hafva fördjupat sig i bottenlösa skulder. Alabama, som 1866 hade en skuld af 5 millioner dollar, är nu skyldigt 24, och Norra Carolina har på 10 år ökat sin skuld med 20 millioner. Skatterna blifva naturligtvis derefter: i ett enda grefskap i Södra Carolina, med en befolkning af 11,000 personer, utsöktes utskylderna i 3,600 fall. Det har blifvit offentligt uppgifvet att under två år 1¼ millioner blifvit utbetalta ur statskassan, för hvilka ingen redovisning kunnat åstadkommas, och titeln »löner och arvoden» har sedan 1860 stigit från 123,800 dollar till 581,640, som de utgjorde 1871. De svarta äro öfvermåktige i representanthuset, ehuru de ännu äro i minoritet i senaten, och hushållningen är derefter. De votera inköp af möbler, dyrbara mattor och speglar för utskottsrummen, men använda

dem utan betänkande till att pryda sina egna boningar, och ändå är det endast glitterguldet som faller på dessa fattiga afrikaners lott, medan den solidare metallen finner sin väg till de hvita lycksökarnes fickor.

I de aktstycken som ligga framför oss finna vi några intressanta uppgifter om Ku-klux-sällskapet, hvilket våra egna tidningar, liksom de skandinaviska i Amerika, lärt oss att betrakta med oblandad afsky. Det lärer väl icke kunna nekas att föreningen på de sista tiderna uraratt till ett simpelt röfwareband, men det var icke så från början. Straxt efter kriget bildades denna hemliga organisation med en utomordentlig hastighet, tienstgjorde såsom en frivillig polis den tid då det icke fans något lagligt skydd för den hvita befolkningen, och åtnjöt äfven af denna ett obegränsadt förtroende. Till förnäma damer aflemnades anonymt det svarta tyg hvaraf ordensbrödernas dräkter voro förfärdigade, och när arbetet var fulländadt hemtades det lika hemlighetsfullt till baka af en maskerad budbärare. På deras nattliga expeditioner togo de ofta hästar i farmgårdarne, men återstälde dem alltid natten derefter. Om en garnison af federerade soldater någon gång lät undfalla sig hotelser mot Ku-klux, var man säker att om natten möta sådana väldiga massor af dessa svarta spöken framför deras kaserner, att skrytet snart bragtes till tystnad. »Det var», säger mr Somers, »en af dessa hemliga organisationer som uppkomma under tider af samhällets upplösning, när lagens och regeringens band äro lossade och icke något förtroende finnes för rättsvärden. Men den makt hvarmed Ku-klux uppträdde i många trakter af södern, den kännedom de ådagalade om allt hvad som tilldrog sig, och den trohet hvarmed de bevarade sin hemlighet, gaf detta mystiska brödrskap en vigt och betydelse som sällan uppnås af dessa laglösa och beklagliga föreningar.

Vi förbigå de åtgärder som kongressen vidtagit för att kufva Ku-klux och anmärka endast att de hittills icke burit frukt. Deremot hafva ordningsmännen lyckats bortskrämma förmögna invandrare från södern, och det är just sådana hvaraf södern har behof. En koloni af normän var nyligen bosatt i Virginia, sannolikt ditlockade af förespeglingar, som voro anlagda på att

undertrycka det svarta arbetet. Efter några få månader hade våra skandinaviska arbetare gjort ända på sitt lilla kapital och vandrade derifrån såsom tiggare. Sydlandingarne förstå sig ej på att behandla främmande arbetare; de inhysa dem i de gamla negerskjulen och förlora dem genast genom dåligt bemötande.

Värre än alla politiska skakningar, hvilka efter hand lugna sig, är det falska stats ekonomiska system som fått fotfäste i unionen, och som en gång måste medföra obotliga olyckor, fastän det leker i ögonen på våra inhemska protektionister. Söderns män voro aldrig afgjorda frihandlare, men så länge de sutto vid makten, höllo de tullsatserna måttligt höga. Under denna lagstiftning tilltog välståndet oupphörligt, och kort före kriget blefvo tullarne betydligt nedsatta. Norden har begagnat sin öfvervigt för att införa en förtryckande skyddstullagstiftning, så att när ett skålpund bomull kan köpas i Liverpool till tre eller fyra cent utöfver dess pris vid plantagerna, kan intet från Liverpool köpas lägre än till 2 eller 3 gånger dess europeiska värde. Ett par vanliga skoplagg kosta i Amerika 50 till 60 rdr och de uslaste negerskor aldrig under 20 rdr. Plantören får betala ohyggliga pris för sina kläder, sin redskap, sina kol och sitt huseråd, fastän han erhåller dem af sämsta beskaffenhet, på det att vissa intressen, som hafva kongressens öra, måtte få det så mycket fetare. Sydstaterna måste på detta sätt sälja all ting billigt och köpa all ting dyrt, medan de äro belastade med en taxering som är rent af utarmande. En köpman med 20,000 dollars egendom har att betala 100 dollar i yrkesskatt till staten, lika mycket till staden, derutöfver 500 dollar i direkta personliga pålagor, och slutligen till unionen 2½ procent af sin hela inkomst. Dertill komma enorma taxor på vexlar, fakturor och alla slags räknningar, så att om han lyckas förtjena 6,000 dollar, så afgå minst 1,500 eller fjerdedelen i direkta pålagor.

Under sådana omständigheter kan man lätt tänka sig hurudan den allmänna sinnesstämningen måste blifva. »Landtfolkets i Södra Carolina missnöje», skrifver mr Somers, — »och det var likadant på andra ställen — med Förenta Staternas regering är alldeles påtagligt. De utfara bittert mot

den korrupsion som råder i hela det offentliga lifvet. De äro ytterligt uppbragta öfver de höga tullsatserna på europeiska varor, och de betrakta dem helt enkelt såsom medel att plundra åkerbrukarne i söder och vester till fördel för norra staternas fabrikanter, däste som dessa äro af sin rikedom, och fullärde i konsten att gifva mutor och köpa röster inom kongressen. De anföra de enorma pris till hvilka varor säljas i söderns städer och längta lifligt efter den tid då egna manufakturer uppstå i dessa städer samt utförseln kan skeppas direkte från deras hamnar. De hafva blifvit svikne i sin väntan att en omedelbar handel skulle uppstå i södern, och de anse att det kunde hafva skett till och med i trots af den höga tulltaxan. De förklara att de amerikanska statsmännen nu för tiden äro dvärgar och oduglingar i jämförelse med forna tiders, och när hela skalan af politiska förargelser blifvit genomspelas, yttra de vanligen den anmärkningen, som är så öfverraskande för europeiska beundrare af det amerikanska oberoendet, »att det hade varit bättre för landet, om det fått förblifva under Englands spira».

Sålunda fortfar nordens oupphörligt att reta och uttrötta södern, och den politiska amnesti som är första vilkoret för enighet och försoning låter ännu allt jemt vänta på sig. Det är denna handling af rättvisa som man hoppas af Greeley, och som på sista tiden stärkt hans parti äfven i nordens, ty Horace Greeley har från början predikat allmän rösträtt men äfven allmän amnesti. Den unionella samdrigten är allvarsamt hotad från mer än ett håll, och det börjar blifva klart för nordens män, att det i händelse af en brytning med England icke blir rätt lugnt att hafva södern till fiende. Det är godt och väl att den genom kriget åsamkade statsskulden kan skyndsamt afbetalas, men det är icke godt om de södra staterna utarmas och bringas till förtviflan, för att kanske ännu en gång drifvas till ett våldsamt försök att afkasta oket. Förgäfves uppmanar unionsregeringen söderns plantageegare att variera sitt åkerbruk och derigenom bereda sig mångfaldigare hjälpkällor, men sydlandingen är envis och bygger mer och mer sitt hopp ensamt på bomullen och den engelska handeln. Detta vapen är i Englands händer ännu farligare än dess öfverlägsna flotta och mot-

väger till en god del de sårbara punkterna i Canada. Skulle ett krig utbryta mellan Amerika och det gamla moderlandet, så blir första steget en blockad, som stänger de amerikanska hamnarna; plantörerna stå då med sin bomull osåld och värdelös, medan negerarbetarne på alla håll ropa på en aflöning, som endast kan betalas sedan bomullen är såld. Sydstaternas invånare hafva derföre icke heller deltagit i agitationen mot England, utan liksom alla andra tänkande medborgare endast med ovilja betraktat påhittet med Alabamafrågan. Det är också icke längre någon fara för ett fredsbrott, men vi hafva tillåtit oss denna häntydning på ett sådant alternativ, derföre att det ingår såsom en hufvudbeståndsdel i hvarje synpunkt ur hvilken Nordamerikas politiska belägenhet kan skärskådas. Sannolikt komma de stora inre frågorna att lösas på ett ganska fredligt och fullt konstitutionellt sätt, genom den förändring i representantantalet för de särskilda staterna som blifvit en följd af de sista årens händelser. Före kriget voro sydstaterna representerade efter sin fria befolkning och tre femtedelar endast af slafvarne, men sedan dessa erhållit friheten, måste äfven de båda återstående femtedelarne inräknas, och följaktligen ökas antalet af deras ombud i representanthuset. Det är en annan konstitutionel förändring, som är en följd af 1870 års folkräkning, nemligen att hela antalet medlemmar af kongressens nedre hus blifvit ökad från 243 till 283, men af dessa 40 nya platser tillfalla 12 sydstaterna och 19 de vestra, så att tyngdpunkten hädanefter kommer att ligga just hos de stater som äro intresserade för de låga tullsatserna. Så uppfattas äfven ställningen af unionens egna embetsmän.

Slafveriets tunga synd bör nu mera, efter de svåra lidanden slafegarne genomgått, kunna anses försonad, och en ny befolkning uppväxer efter hand, som har rätt att ostörd af en förvärd lagstiftning komma i åtnjutande af de välgeringar hvilka naturen med så frikostig hand utdelat åt dessa lyckliga länder. Men garantien för söderns välstånd måste sökas i ett obehindradt varubyte med den öfriga världen som behöfver dess produkter och är villig att betala dem. Och nu kan ingen nation sälja till en annan utan att köpa af den samma till baka, och ingen kan sälja billigt utan att

köpa billigt. Sydstaterna hafva gjort svåra förluster, men deras naturliga förmoner kan icke den mest förvända statskonst beröfva dem: de hafva kvar sin bördiga jord, sitt välsignade klimat och sina ypperliga hamnar. De hafva aldrig varit blinde, men olyckan har mer än förr öppnat deras ögon, och när de med förökadt inflytande nu åter inträda i sina politiska rättigheter, böra vi hoppas att de snart skola blifva i stånd att afkasta bördan af en lagstiftning som är tryckande för det närvarande men ruinerande för framtiden. Sedan »kung Bomull» icke längre förer någon enväldsspira öfver

ett helt folkslags lif och välstånd, är hans välde oskadligt, och vi kunna gerna önska honom en lyckosam fortsättning. De gemensamma intressena knyta fastare band än både folkfrändskaper och sympatier; låcom oss hoppas att de band af ömse-sidig fördel som sammanknyta plantörerne på vestra kusten af Atlanten med Manchesters och Prestons fabrikanter skola för all framtid omöjliggöra ett krig, hvilket under sådana förhållanden blefve värre än ett brodermord, ett slagande mellan moder och dotter.

Källorna till lif, helsa och sjukdom.

Den fysiologiska vetenskapen i våra dagar arbetar oförtrutet på lösningen af den stora frågan hvar livvets källa är belägen. Två skolor dela för ögonblicket de forskande mellan sig, och båda föreställa sig att de äro sanningen på spåren. Så olika deras förklarings sätt än må vara, hafva de dock metoden och forskningsmaterialet gemensamma; de famla icke vidare i luften, såsom naturfilosoferna af den Okenska skolan, utan gå med de outtröttligaste iakttagelser öfver företeelserna i djurkroppen sjelfva naturen på lifvet. Beundransvärd i sanning är den fintlighet hvarmed de tvinga detta skaparens konstigaste verk att uppenbara sina hemligheter, utfråga hvarje dess innersta del om dess förrättningar och af de enstaka företeelserna draga allmänna slutsatser.

I en uppsats som denna kunna endast rymmas några flyktiga antydningar om arbetet på något mycket begränsadt fält och om den allmänna arten af de åsigter som ur detta arbete framgått. Vi skola denna gång välja undersökningarna om blodet, dess sammansättning och förrättningar. Vi veta alla att blodet i den lefvande organismen väsentligen är föda, som blifvit beredd och genomarbetad för kroppens omedelbara underhåll, och i detta fulländade skick satt i strömning genom kanaler, hvilka leda det lifgifvande flödet till alla delar af organismen. Men icke nog härmed: blodet är sjelft något i fysiologisk mening lefvande, och så klart är intrycket af den lifsmöjlighet som flyter i den röda vätskan,

att derom icke längre råder någon menings-skiljaktighet. Så mycket mera delade äro tankarne om sjelfva sättet och metoden för förvandlingen, och två stridiga betraktelse-sätt göra sig i detta afseende gällande hos vår tids fysiologer. Den ena sidan påstår att lifvet endast är en mera invecklad ytt-ring af materiens egna molekylära krafter, en sjelfverksamhet af fysiskt, kemiskt och mekaniskt slag, af fullkomligt enahanda beskaffenhet som de motsvarande förvandlingarna i den oorganiska naturen, endast med den skilnad att dessa sublimerade förrättningar, hvilka till samman utgöra lifvet, först inträda när materien i hvilken de innebo blifvit utarbetad till en erforderlig grad af finhet och fulländning. Dessa kallas *materialister*, icke emedan de förneka andligheten sjelf, utan därför att de icke erkänna den annat än såsom en innerst i de för sinnena förnimbara tingen inneboende egenskap. Den andra sidans män neka icke att lifvet uppenbarar sig i dessa former och icke kan uppenbara sig i några andra, men de skilja sig från de förre genom påståendet att det för dess framträdande icke är nog med att alla de materiella vilkoren äro för handen, utan att det fordras någon ting dess utom, en sjelfständig kraft eller makt, som betjenar sig af de kemiska och mekaniska egenskaperna hos kroppen, men som är af dem aldeles oberoende. Dessa kallar man, i motsats mot de förre, för *vitalister*.

All forskning går genom en vexling af motsatta åsigter, en andlig ebb och flod,

en följd af verkan och återverkan. Hvildera ytterligheten har rätt? Sannolikt ingendera fullkomligt, liksom ingendera fullkomligt orätt, ty i all spekulation draga motsatta partier hvar åt sin sida, liksom ett par vagnhästar som kasta sig utåt, men de föra gemensamt sanningen framåt. Så förekommer det den som står utanför; det har varit all forsknings öde att framgå genom motsatser, som småningom förmedlas och sammansmälta. Hvad som i det föreliggande ämnet synes vara från båda sidorna erkänt är ungefär följande.

Blodet, som innehåller källan till lifvet, är icke i sig sjelft helt och hållet lefvande: det består af lefvande och döda delar i den innerligaste förening. Allt sundt menskligt blod utgöres till sjutton tjugonedelar af en nästan genomskinlig, lindrigt oljaktig vätska, som kallas *serum*; de återstående tre delarne bestå af en oändlig mängd »små kroppar», *corpuscula*, somliga färglösa, andra röda, och hvar för sig så obetydliga att deras tillvaro i vätskan endast kan upptäckas genom ytterst starka mikroskop. Det färglösa *serum* och de mikroskopiska korn som flyta i dess massa äro de döda och de lefvande beståndsdelarne i blodet.

Detta serum är helt enkelt den i sin fulländning utarbetade födan, som göres rörlig och flytande genom en betydlig tillsats af vatten, hvilket utgör icke mindre än sexton delar af de nyssnämnda sjutton, eller 80 procent af hela blodmassan, och kan bortdistilleras såsom rent vatten; den återstående tjugonedelen består nästan uteslutande af ur födan utdraget ägghvite, hvilket är sjelfva grundämnet hvaraf kroppens beståndsdelar lifvas, och hvilket har alldeles samma förrättning som hvitan i ägget, att utgöra ett upplagdt bygnads-material, af hvilket kroppen uppbyggs. Vattnet är endast farkosten, i hvilken dessa bygnadsämnen fraktas på de kanaler som för detta ändamål äro anlagda genom hela det organiska systemet.

Men blodvätskans klubbighet kommer af ännu något annat än närvaron af ägghvitämne, något ämne solidare och mera bildbart. När blodet ledes utom den varmare kroppen i den kallare luften, koagulerar eller lefrar det sig, det vill säga att dess beståndsdelar skilja sig i den klara tunna vätskan, som då består af rent ägghvite, med i vattnet blandade saltpartiklar, och

en tjock, trådig eller fibrös massa, hvilken också är ägghvite men bragt i ett stadium som står den lefvande organismen närmare. Kemisten kan icke upptäcka någon inre eller molekylär skillnad mellan dessa båda grundämnen, och fysiologen vet ingen ting mer än att det senare af dem har under sin resa i blodmassan blifvit än mera plastiskt, fått en större förmåga att fästa och förvandla sig i fiber, hinna eller cellväfnad.

Endast ett högst obetydligt mått af detta trådämne är nog för att göra blodet tillräckligt tjockt och vidklibblande; föga mer än en femhundrededel af hela blodmassan är på en gång i detta tillstånd, men tillgången ökas oupphörligt i mon af åtgången. En högst obetydlig fibrinbildning utöfver den som försiggår vid full hälsa skulle göra blodet tjockt, benäget att häfta fast vid blodkärlens sidor och följaktligen att stanna i de trängre rören som det har att genomlöpa. Vissa inflammatoriska och reumatiska åkommor hafva just sin orsak uti ägghvitets allt för brådskande omsättning i fibrin. Allt detta kan man iakttaga med blotta ögonen.

Annat är förhållandet med den lefvande beståndsdelarna i blodet, ty här blifva iakttagelserna omöjliga för det obehägnade ögat. Men när en droppe färskt blod pressas ut i en tunn hinna och bringas under ett mycket starkt mikroskop, upptäcker man på en gång ett oändligt stort antal af små runda kroppar — man har kallat dem korpusklar i brist på bättre namn — som flyta omkring i vätskan, till större delen rödgula och därför lätta att urskilja, men till en mindre del nästan alldeles färglösa. Åtskilliga försök hafva blifvit gjorda att uppmäta och räkna dem, och man finner äfven uppgifter af sådant slag, såsom att ända till 3,200 rymmas i rad på en linie eller 10 millioner på en kvadrattums yta. Man har derifrån kalkulerat sig till medelmängden af dessa blodkroppar i hela människokroppen, men det är af föga nytta att upprada sådana siffror. Endast så mycket torde böra nämnas, att under mikroskop af 1,200 diametrars förstoring visa sig dessa kulor, när de hoppessas, såsom små ringar af mindre än en half linies diameter.

I stället skola vi ur en engelsk revyartikel låna en högst liflig skildring af ett experiment, som lärar utan särdeles svärig-

het kunna anställas. När man observerar blodcirkulationen i de fina genomskinliga kärlen uti en grodas fot, ser man de färgade blodkropparne i en tjockt packad skara rusa genom dessa trånga rör, med en synbar benägenhet att så mycket som möjligt tränga sig åt midten, under det att de färglösa till större delen hålla sig på utkanten af strömmen, der de oupphörligt komma i beröring med kanalens väggar och följaktligen endast långsammare och mindre beslutsamt följa sina kamrater. Under vanliga omständigheter är deras antal obetydligt i förhållande till de färgades, ungefär såsom 1 till 2 eller 300. Den ofärgade korpuskeln liknar vid hastigt påseende en genomskinlig kula, betäckt med utskjutande knölar, på hvilka den rullar framåt, men ett närmare aktgifvande visar att den oupphörligt ändrar form, utskjuter än den ena än den andra delen af sin yta och vränger och vrider sig i alla möjliga obeskrifliga skepnader. Hela ämnet hvaraf blodkroppen är bildad är i sjelfva verket uti ständig omsättning samt flyter och rullar åt alla möjliga håll. De skarpaste observatörer hafva sett dem smyga och tränga sig in i alla de finaste öppningar och porer, i det de först utsträcka fingerlika spröten, för att känna sig före hvar de kunna komma fram, derefter göra sig ofantligt smala, men sedan de lyckligt kommit igenom åter vidga sig till klotform. Denna elasticitet är alldeles utomordentlig; oftast händer det att när någon viss fläck af kulan röjer särdeles liflighet, så växer hela massan och springer slutligen sönder i flere, bland hvilka hvar och en i sin ordning växer ut till en fullständig korpuskel med samma form, anlag och egenskaper som moderkorpuskeln.

Man har i den färglösa blodkroppen sannolikt framför sig lifvet i dess första dagning; han eger alla de tre egenskaper som äro karakteristiska för det organiska lifvet, rörelse, tillväxt och alstringsförmåga. Fysiologerna uppställa grundämnen för lifvet, efter graden af deras olika fulländning, i tre klasser, som de kalla bildbar materie, *matière formative*, lefvande substans, *substance vivante*, och slutligen färdigbildadt material, *substance formée*. De ofärgade kropparne utgöra den mellersta klassen, födoämnet stadt i jäsning eller lifsarbete, för att genom en sådau sjelfverksamhet

bringas i ett så utarbetadt skick att det låter upptaga sig i den lefvande organismen. Lifvet är här endast medel, icke ändamål, och måste därför uppoffras för att tjena det högre och allmännare lifvets syften. Man har förr kallat detta lifämne *protoplasma* eller ursprunglighetsämne; nu mera synes *bioplasm* eller lifsbildande ämne vara den allmännast antagna benämningen.

Oändligt små som dessa kroppar äro, måste vi erinra oss att de vid närmare påseende bli massor, sammansatta af fina delar, hvilka i sin ordning åter låta upplösa sig i ännu finare. Det är dessa som befinna sig i den förut beskrifna rörelsen. Enhälligt erkännes nu mera att de yttersta kulorna eller molekulerna i födan ligga utanför den menckliga iakttagelsen. Det ämne i hvilket de förrättningar som förvandla död materie till lefvande föregå undflyr det skarpaste mikroskop som ännu blifvit uppfunnet, och undandrager sig sannolikt för all framtid forskarens blickar.

Det färdigbildade ämnet, som är resultatet af bioplasmats verksamhet, kastas nödvändigt å sido, liksom den ur handtverkarens hand utgående fullbordade produkten. Afsöndringen är dock mer eller mindre fullständig, i det substansen antingen fritt utkastas i blodet eller kvarhålls såsom en hinna eller klädnad omkring det verkande bioplasmat, hvilket på detta sätt så att säga sticker sin egen tröja. I detta senare fall uppstår hvad som på det fysiologiska språket kallas en vesikel eller cell. När cellväggen en gång är bildad, indrages all vidare föda som består den inre lefvande massan genom hinnans porer och tjenar i första hand att föröka och förnya massan af lefvande molekyler inuti cellen, men sedan att förstärka, förtäta och på annat sätt förändra bygnaden af sjelfva cellväggen. Samtliga delarne af den lefvande kroppens hinnor, muskler, nät, och nerfämne hafva uppstått på detta sätt. Så ofta det erfordras, förena sig en mängd celler till en sammanhängande väfnad, med otaliga fina genomgångar för att insläppa den näring som ytterligare är af nöden. I den mon omhöljet tjocknar och antager gestalt, sammankrymper den lefvande kärnan: huset står der men byggmästaren är död. De ofärgade korpusklarne äro människokroppens arkitekter. De äro jemförelsevis få, emedan de upptagas och förbrukas nästan

lika hastigt som de framalstras. När blodströmmen saktar sig ser man dem i större massor, emedan förbrukningen minskas under det att alstringen är den samma.

Men det är tid att en gång komma till deras färgade anförvandter. De röda blodkropparne äro ingen ting annat än föreningar af bioplasm, som genomgått sin bildningsprocess, upphört att vara levande celler och äro färdiga att användas såsom bygnadsämne i den stora samfälda organismen. De äro något olika till skapnad med de ofärgade korpusklarne, mindre runda och mera linsformiga, det vill säga sammantryckta på sidorna med en lindrig fördjupning i midten. Väggen eller skalet är mjukt och elastiskt; den röda vätskan inuti liknar ytterligt bildbar fibrin, men är ännu finare utarbetad och starkt impregnerad med jern. Den röda korpuskeln har förlorat all egen rörelse och spolas osjelfständigt fram med blodströmmen, än med kanten, än med den platta sidan förut, allt som det faller sig.

De hypoteser som af fysiologerna blifvit uppställda i afseende på sammanhanget med dessa båda klasser af kroppar måste vi helt och hållet förbigå: vi förstå dem icke rätt och skulle ännu mindre lyckas göra dem begripliga för våra läsare. Mera intresserar oss deras bestämmelse. Vi hafva en aning om deras öde att upptagas såsom döda beståndsdelar i den levande organismen, men de hafva äfven mera sjelfständiga förrättningar att utföra, egga verksamheten hos de särskilda organerna, hålla temperaturen jemn i alla delar af kroppen, frakta syre från lungorna till de aflägsnaste regioner; de hafva sannerligen mycket nog att göra, innan de få sluta sina vandringar såsom fasta beståndsdelar i någon cellväfnad.

Hälften af blodets volum upptages af fria gaser, dels syre, på vägen från lungorna till de yttre kroppsdelarne, dels kolsyra, på väg i motsatt riktning, och slutligen qväfve. Det är de röda korpusklernas förtjenst att blodet kan fasthålla så mycket gaser mer än vattnet och på samma gång hindra dem att göra skada. Äfven olja, alstrad af de feta beståndsdelarne i födan, fins i icke obetydlig mängd i blodet, något mer än 13 ort på 16 skålpund, som anses vara blodmassans vikt i en fullväxt människokropp vid god helsa. Denna olja finnes dels i blod-

vätskan dels i korpusklarne; den förra tje-
nar till bränsle för att underhålla kropps-
värmnen, den senare till att bilda hjern- och
nerfsubstans, och den ingår äfven, ehuru i
mindre mängd, uti de öfriga kroppsdelarne.

Kroppens helsa beror på att blodets olika beståndsdelar och utvecklingsstadier bibehållas i den riktiga proportionen, hvaremot hvarje rubbning i denna proportion frambringar sjukdom. De flesta sjukdomar komma af hinder för blodets fria omlopp; den bildbara materien, i stället för att frambringa jemt så mycket bioplasm som svarar mot åtgången, producerar för mycket, och de ofärgade korpusklarne, i stället för att röra sig i regelbunden ordning, för att omsättas i de röda, hopa sig till ostyriga massor af bioplasm, som tillstänga de finare kanalerna och förorsaka stagnation i vätskans rörelse. Vi hafva redan antydtt att hvad som kallas inflammation är ingen ting annat än öfverproduktion af det lifsbildande ämnet, som stoppar kanalerna och hindrar cirkulationen. För att öfvervinna motståndet fördublar hjertat sina slag, och under deras inverkan rusar blodet hastigare in i de fina kärlen, hvilkas elastiska väggar våldsamt utsprängas och stundom brista under en allt för häftig påträngning, då fibrinämnet hastigt sammangyttrar sig utom och omkring likasom inom de rätta blodkanalerna. Smärtan kommer deraf att dessa lefringar pressa på nerverna, och hettan eller branden, som gifvit denna oordning dess namn, är en följd af det värme som frigöres när det mindre utarbetade blodämnet omsätter sig i bioplasm, men som förut var latent och verkade sammanhållande på beståndsdelarne. Derigenom att blodrörelsens hastighet minskas, blir den öfverskjutande hettan icke bortförd utan stannar kvar och ökar den »brännande» känsla som uttrycker sig i benämningen. När detta hämmande af blodomloppet icke är inskränkt till någon viss del utan sträcker sig till hela kroppen, uppkommer den sjuklighet som är känd under namn af *feber*. I vanliga febrar har oordningen hufvudsakligen sin grund i en blodförsämning; blodet har ur födan upptagit för mycket klubbande och plastiskt ämne, och de försämmda beståndsdelarne blifva icke med tillräcklig hastighet bortförda genom de organer, lungor, lever och njurar, som äro inrättade för detta ändamål. Men vid smittsamma febrar in-

föres ordningen i kroppar der den eljest icke skulle hafva uppkommit, derigenom att de händelsevis ställas under inflytandet af annat blod, som på det nyss beskrifna sättet blifvit orenadt. Vi se nu af hvilken ofantlig praktisk vigt det är att blodets beskaffenhet blir fullständigt utrönt; huru långt fysiologerna hittills deri hunnit är hvad vi nu skola söka antyda.

Först och främst har den fysiologiska vetenskapen bevisat att i vaccinvätskan, hvarigenom kokoppornas sjukdomsämne öfverföres på ett förut friskt blod, frambringas med stor hastighet myriader utaf oändligt små gytringar af lefvande substans, mycket snarlika korpuskelgytringarna af bioplasm, och att det är dessa små kroppar som göra denna vätska smittande, ty om vattnet afdunstar, har det mistat all vaccinförmåga, hvilken deremot förblifver i den fasta återstoden, som utgör det välbekanta vaccinvaret. Dessa korpusklar hafva blifvit undersökta under mikroskop med 5000 diametrars förstoring och visat alldeles samma lifaktighet, samma egenskaper och beteende som vi förut lärt känna hos de ofärgade blodkropparne. Man har här fullt handgripligt ådagalagd tillvaron i blodet af kroppsliga sjukdomsfrön, som hafva förmåga att från den ena kroppens blod till den andras öfverföra ett visst slag af sjukdom, och som efter all anledning äro lefvande kroppar i samma mening som blodkropparne. En hel mängd af sjukdomar kunna fortplantas genom artificiell ympning, till och med koleran, men lancetten är icke härtill ovilkorligen af nöden, ty det är så godt som gifvet att koleran kan fortplantas i vatten hvori exkretioner från kolerasjuka blifvit utkastade, och en tysk professor, hvars namn vi icke för tillfället kunna uppgifva, har gjort sig besvär att bibringa får smittkoppor, på det sätt att han låtit dem andas genom en skjorta, hvilken en kopsjuk burit under tolf timmars tid.

Vidare har fysiologien mer än tillräckligt ådagalagt, att när inflammation inträder i en lefvande kropp, blir en del af det bioplasma som under full helsa tjenar produktiva ändamål beröfvad denna konstruktiva förmåga, men utan att förlora förmågan att fortplanta sig. Dessa aggregationer hafva liksom ombytt sin förrättning, från en lifgivande uti en förstörande, och så att säga blifvit mörkrets englar från att hafva

varit ljusets. De små kroppar som på detta sätt frambringas, och som, om de förflyttas äfven i andra medier, länge bibehålla sin förstörande egenskap, kallas varkorpusklar. Nu är det väl bekant att största delen af det var som afsöndras vid sjukdomar är dödt, blotta ruiner eller afskråde af före detta lifsämne, men det fins också lefvande varkorpusklar, liknande de färglösa blodkropparne, hvilka fått sin välgörande verksamhet förvärd, så att de endast utbreda förstörelse. I dem bor sjukdomen, och de hafva derföre blifvit kallade sjukdomsfrön.

En engelsk fysiolog, dr Beale, har i synnerhet sysselsatt sig med dessa sjukdomsfröns »fysiologi». Han har sett dem i varmaterie, så små att de icke uppgått till en tiotusendels linie i diameter, men med alla bioplasmats kännetecken och oupphörligt frambringande nya små kulor, så oändligt små att de trotsade den allra starkaste förstoring. Äfven de största af dessa aggregationer höllo knappast femtiondedelen af en blodkorpuskel i diameter och kunde flyta i luftströmmarne tusen gånger behändigare än de minsta damkorn, hvilka af luftdraget oupphörligt föras omkring och aflagras i hvarje vrå och springa af våra boplingsrum. Dr Beale anmärker att de högst sannolikt äro lefvande varelser, af en sådan utomordentlig litenhet, att de utan muskler eller lemmar kunna klättra icke blott i vätskor utan äfven på de i sjelfva luften kringfarande partiklarne. Sådana *disease germs* kunna i tusental rymmas i en af de ofärgade blodkorpusklarne, och de tränga med största lätthet genom de fina blodkärlens väggar, nästan lika ledigt som om de icke vore kroppsliga väsenden.

Ganska ofta sammanträffar med den försämring i blodsammansättningen som leder till stockning och inflammation en allmän slapphet i blodkärlens sidoväfnader och minskad förmåga hos hela organismen att motstå de fientliga inflytelserna. I ett sådant sjukligt disponeradt blod är det alltid en brist på färgade korpusklar, och följaktligen en minskning i de reduktions- och syrsättningsförrättningar som vi sett tillhöra denna egendomligt organiserade sundhetspolis. Vi kunna nu förstå, att hvarje allvarsammare sjukdomsfall föregås af ett förberedande långsamt och förrädiskt försämringsarbete i blodmassan, och följaktligen äfven i de viktigaste af kroppens hin-

nor och väfnader; det är under detta första stadium af den hotaude oordningen som läkaren har sjukdomen bäst i sin makt och som hans biträde företrädesvis är nödvändigt. Å andra sidan är det de olika vilkor under hvilka den en gång i en försämrad blodmassa alstrade sjukdomen bäst bibehåller sig, de medel genom hvilka de verka kraftigast och mest skadligt, liksom alla de olika utvägar genom hvilka man kan så att säga gripa dem på bar gerning vid deras utträddande ur den förgiftade organismen och tillintetgöra dem, innan de hinna åstadkomma ytterligare ofog, som böra vara föremål för statens åtgörande i den allmänna hygieniska lagstiftningen. Det är säkert att dessa sjukdomsfrön lefva långa tider i de naturliga afsöndringarna och fuktiga utdunstningar från lefvande kroppar; ofta gå de liksom i vinterdvala och uppvakna en tid derefter till pånyttfödd verksamhet. På detta sätt bor fröet till kreaturspesten otvifvelaktigt i konsmjölk. Många sjukdomsfrön bevara sin grobarhet i vatten, och några, som när de utkastas ur den sjuka kroppen befinna sig jefvörelsevis kraftlösa, stegras af yttre omständigheter och tillfälliga inflytelser till den mest förderfliga grad af kraft och energi. Ett högst talande bevis derpå har en annan engelsk läkare, dr Burdon Sanderson, erhållit genom ett omedelbart experiment. Han tog var af en abscess från mjelten och ympade i bukhålan på ett marsvin, men djuret hade icke någon synlig olägenhet deraf. Han tog derpå af samma ämne och ympade i bukhålan på en hund och tog efter fyratioåtta timmar vätska ur denna kavitet, hvarmed han ympade en annan hund, hvilken genast föll i en koleraartad sjukdom, som inom sex timmar slutade med döden. I sju olika fall kom Sanderson till alldeles samma erfarenhet; hvarje gång var en hund föremål för den sekundära ympningen, och hvarje gång var följden förfärliga spasmer, som inom sex timmar gjorde slut på djurets lif. Det tyckes vara bevisadt att effluvier från kolerasjuka, som upptagas i vatten och några timmar förblifva utsatta för starkt solsken, derigenom antaga en högst giftig beskaffenhet, hvilken de bibehålla under två eller tre dagar, hvarefter deras giftighet åter aftager, till dess de blifva alldeles oskadliga. Dessa olika stadier af förderflighet

utmärkas af olika mikroskopiska djur, som under samma tid utveckla sig i vattnet.

Ju friskare organismen i sig sjelf är, desto lättare motstår den yttre fientliga inflytelser, en omständighet som bör vara af stor vikt för inrättandet af lefnadssättet under gångbara epidemiska sjukdomar. Det är äfven af stor praktisk betydelse att veta att de flesta sjukdomsfrön kunna blifva på en gång och summariskt tillintetgjorda medelst specifika botemedel, om man endast passar på och griper dem i det ögonblick då de lemna sin alstringsort. Ju tidigare de påträffas, innan de ännu hunnit omgifva sig med sekretioner såsom med ett pansar, desto lättare äro de tillintetgjorda. De mesta ämnen som användas härtill, och som derfor kallas desinfektionsmedel, äro reagentier, som hafva en stark reaktionsförmåga och kemisk frändskap, och hvilka alla verka desto säkrare, ju mindre de frön som de skola tillintetgöra hunnit omgifva sig med ett harnesk af andra, för samma reagentier otillgängliga ämnen.

Vi skola noga akta oss för att inlåta oss på fråga om hvad som vetenskapen kallar *generatio æquivoca*, nemligen huru vida lefvande kroppar, såsom dessa äro, uppkomma af andra kroppar såsom frön, eller uppstå helt och hållet af sig sjelfva. Dr Beale lutar emellertid afgjordt åt den senare åsigten, och han säger i slutet af sitt arbete *On Disease Germs*, att ett omsorgsfullt studium af uppkomsten och förloppet af ett stort antal febrar, som varit gångbara på olika tider, gör det troligt att nya frön uppstå under det att de gamla urarta och bortdö. De nya formerna, säger han vidare, kunna väl hänföras till redan befintliga former, och till sådana som nu mera försvunnit, men icke desto mindre äro företeelserna vid deras utveckling så egna, att vi icke kunna föreställa oss annat än att de äro verkningar af ett särskildt slags gift. Det är till och med möjligt att urskilja olikheter mellan fall af samma slags smittsamma febrar, hvilka äro tillräckligt afvikande för att låta sig uppställas som arter af ett släkte eller varieteter af en art.

Summan är den att sjukdomen är en förvändning, ett urartande, af livets egna energier, liksom det onda är en förvändning af de krafter som äro gifna till att

verka i det godas tjänst. I den fysiska världen, liksom i den moraliska, är det en stadgad erfarenhet, att ju odugligare en kraft eller ett ämne blir att verka för sitt rätta ändamål, desto fruktsammare blir det på kroppsliga och andliga sjukdomsfrön. Lärerika som dessa erfarenheter äro i afseende på den naturliga helsovården, och fulla af lefvande praktiskt intresse, äro de icke mindre rika på viktiga fingervisningar för inrättningen af vårt sedliga och politiska lif, i det de för den tänkande menni-

skan oupphörligen peka på den stora sanningen, att det icke är nog med lifligheten, snillett, de jäsande idéerna, utan att allt detta måste finna sig i ett lagtvång, som skenbart qväser de ystra naturliga lifsandarne, men endast för att omsätta den i en högre lifsform. De oroliga ofärgade korpusklarne i ett samhälle äro alldeles nödvändiga för dess tillväxt och utveckling, men om dessa lefnadslustiga politici blifva för många, blir det hela samhällskroppens död.

Blick på pressen.

Riksdagsmannavalen sysselsätta nu allas sinnen, och pressen har naturligtvis tagit intryck af den allmänna sinnesstämningen. Efter åtskilliga meningsbyten och insända artiklar i tidningarna på stället, har rikets andra stad gjort sitt val, på ett sätt som denna gång är särdeles lyckligt och hedrande. Det är en mycket god tanke att ur Första kammaren kalla framstående män, hvilka der lättare ersättas, och gifva dem platser i den andra, der deras förmåga och deras kunskaper hafva ett större utrymme att göra sig gällande. Stockholmspressen har ännu knappast börjat den agitation som lärer förestå: knappast äro, när detta skrives, några blyga preludier anslagna i *Nya Dagligt Allehanda*, af den syftning att utom de två bland de förra representanterna som redan förut undanbedt sig, och en som för ålderdomsbräcklighet och en speciell sjukdom, hvilken icke lärer tillåta stillasittande på en riksdagsbänk, nyss sagt sig ej kunna mottaga uppdraget, två platser böra ombytas, men vi veta icke hvilka meningerna är att utesluta, antingen den som under förra riksdagen allt för ifrigt i fråga om grundskatterna förde landtmannapartiets talan och på den grund förklarades af N. D. A. hafva förverkat sitt mandat, eller en annan, som lika ifrigt stridt för samma intresse mot indelningsverket och de kungliga arméförelagen, eller må hända en tredje, som af »platonisk kärlek för republiken» gerna mediterar grofva och plumpa uttryck mot auktoriteter, samt sätter en barnslig ära uti att genom demonstratift sittande, när en skäl föreslås för landets konung, ådagalägga sina sjelfständiga tänkesätt,

ett uppförande som en del valmän i residensstaden icke utan all grund lära ansett såsom en tillräckligt väsentlig brist på vanligt vett, för att motivera denna persons aflägsnande ur kretsen af hufvudstadens representanter. Om allt detta lemnas vi i okunnighet. Men som dertill en af de förra representanterna befinner sig inom polcirkeln och således får tilläggas de tre som icke kunna eller vilja komma i fråga, blir det, om endast fem skola nyväljas, blott en enda af de förra som skall utestängas. Hvem är det väl då som tidningen ämnar den svarta stenen? Och är den väl derom ense med sina stora kolleger?

Vår uppsats i ett föregående blad om lotterier har gifvit *Sydsvenska Dagbladet* anledning till en polemik, hvilken vi se med mycket nöje, emedan den är utredande i sak och särdeles human i form. Det är åtskilliga saker hvarom författaren är fullt ense med oss, men han anser det vara mycket svårt att uppdraga en bestämd gräns mellan konstflit- och konstlotterier. »Hvad som låter säga sig till försvar för eller till inkast mot det ena, kan utan tvifvel och med samma berättigande gälla äfven om det andra; afser det ena konstens och konstidkarnes uppmuntran, så åsyftar det andra industriens förkofran och den inhemska slöjdskicklighetens höjande till konstnärlig smak och fullkomning», och man ser ofta föremål i hvilka en konstnärstanke är så införlifvad med en möbel eller en husällsförnödenhet, att det är mycket svårt att säga hvar handverkaren slutar och konstnären börjar. Detta är fullkomligt riktigt, men det är ej heller det väsentliga.

Bör det konstnärligt utförda industriella arbetet särskildt uppmuntras, hvarföre icke uppmuntra äfven det som utan artistiska anspråk är nyttigt och hedrande, såsom all slags husslöjd, strumpstickning, träskomakeri o. s. v., ty icke är det den estetiska pretentionen ensam som gör ett praktiskt arbete värdt att uppmuntras genom andras uppoffringar? Författaren finner att Köpenhamns konstflitslotteri gjort så mycket godt, genom att till konstnärlig och teknisk höjd lyfta slöjdskickligheten i Danmark. Vi neka ej detta, men å andra sidan har det betänkligt underblåst den spelsjuka som af ålder varit hemmastadd hos våra danska grannar, och alstrat ett samhällsöndt, som

djupt beklagas af dem som äro hemmastadda med ställningen. Då vi endast hållit oss vid lotteriernas följder men icke fördöma dem af principiella skäl, hafva vi yttrat oss mot industrilotterierna endast därför att de föranledt ojemförligt mer hazardspel och dragit till sig större fonder än konstlotterierna. Vilja industriföreningarna nöja sig med ledamöternas årsafgifter och sins emellan bortlotta för dessa medel inköpta arbeten, utan att förbehålla sig någon kapitalvinst, så komma de båda ungefär på samma linie och kunna då gerna tolereras, men dertill vilja de förra visserligen icke beqväma sig.

Strödda underrättelser.

Gatorna i Jerusalem. Man får ett mycket olika intryck af Jerusalem allt efter den årstid då man besöker denna vördnadsvärda stad, om sommaren, då Syriens brännande sol uttorkat jorden, eller om våren, nyss efter de uppfriskande ymniga vinterregnen. Då är Jerusalem icke, såsom det blifvit sagdt, »en stad af sten på en jord af jern under en himmel af koppar». Dalarne och kullarne som omgifva den hafva klädt sig i en skär grönska; öfver allt der det fins litet matjord på stenhällarne uppskjuter gräs och blommor; guldvifvor, hyacinter och liljor utbreda på alla håll sina blommor, de torra kiselfylda rännorna, som eljest få betyda bäckar, forsa och brusa mellan de gröna stränderna. Kidron rullar sina snabba böljor och förtjenar nästan namn af en flod. Till och med i det inre af staden är all ting förändradt, de öppna tomterna äro betäckta af gräs, korn eller hvete, och moské-gården liknar en äng, hvars gräsmatta är genomväfd med blommor. Sjelfva murarne äro betäckta med växter, hvilka uppskjuta i tofsar eller nedhänga i festoner; isop och bolmört tränga fram ur fogarne af templens och tornens murar. Två månader derefter har hela denna vegetation försvunnit, och Jerusalem med sina låga, fyrkantiga, grafrika hus och instängdt inom en krets af nakna, förtorkade kullar, har åter antagit sitt ödsliga utseende.

Hvad som just icke förändrar sig efter

årstiderna äro sjelfva gatorna, annat än så till vida att de under sommaren, och särskildt under den varmaste delen af dagen, äro mera öfvergifna. Dessa gator äro tränga, krokiga, fulla af dam eller smuts; de äro till ytterlighet branta; foten snafvar lätt mot rullande stenar och slinter ännu lättare på släthuggna hällar, blankslitna af mycken nötning och öfverströdda med afskräden af grönsaker. På alla håll öppna sig arabiska bodar, i hvilka äro utställda brokiga tygsorter eller korgar med pip-hufvuden; de talrikaste af sådana offentliga lokaler äro barberarestugorna och kaféerna. Här och der träffar man ett europeiskt etablissement, som eges af malteser eller italienare och är fullt af franska eller italienska modevaror. De fotgängare man möter tillhöra alla nationaliteter: än är det musselmän i robe och turban, än turkiska officerare i rikt broderade tröjor, än judar i sina fotsida kaftaner och spetsiga mössor, eller greker, spaniorer och tyskar, äfven som munkar af olika ordnar i sandaler och mörka kåpor. Qvinnorna, både judinnor och muselmanskor, äro insvepta i stora hvita mantlar; deras dräkter skilja sig icke vidare från hvarandra än i färgen på slöjan, hvilken såsom en mask döljer deras ansigten. Några af dem åtföljas af svarta slafvar med röda eller gula tofflor på fötterna.

Vi träda under ett af dessa låga och dystra hvalf, som uppbaras af massiva tälg-

stenspelare, återstoder af ett kloster eller en götisk kyrka; det har blifvit inrättadt till ett salutorg af torftigt utseende, och man säljer der kött, bröd, grönsaker och skinnvaror. I ett af hörnen väntar en arabisk slagtare med knifven i hand sina kunder; bredvid honom hänger vid en från hvalfvet nedhängande kedja det nyss slagtrade djuret. Vi anropas af åtskilliga köpmän. »Hola, kom och köp, den som har penningar! Hvem du än är, så kom hit och köp!» En annan säger med inställsam ton: »Kom och tag utan penningar allt hvad du vill: det tillhör dig allt samman.» Man kan vara säker att om man låter fresta sig af den så oegennyttigt erbjudna varan, skall man få betala den med dess dubla värde. En stor hop qvinnor sitta på jorden och sälja grönsaker eller frukter, hvilka de hafva i stora korgar som stå framför dem; det är unga bondqvinnor från Bethanien och Siloah. De bära icke stadsjudinnornas hvita mantel; deras dräkt består af ett slags blå skjorta, som omkring axlarna och lifvet sammanhålls af en röd sjal. På hufvudet bära de mångfärgad duk, eller också ett hvitt huckle, hvilket sluter sig som en ram kring deras olivfärgade, ofta med blå stjernor eller moucher tatuerade ansigte. Deras stora mörka ögon synas ännu större och mörkare i följd af det svarta smink hvarmed de färga ögonlock och ögonbryn. Deras nakna, vårdslöst korslagda armar äro sirade med armband af färgade glasperlor och armringar af silfver; kring halsen bära de kedjor med vidfästade myntstycken och små silfverstänger. De sitta der hela långa timmar, hopkrupna, orörliga, med sina nakna fötter hvilande på de brännheta hällarne, och rikta på de förbigående sina fasta, trånfulla och undergifna blickar.

Ledsamma öfverraskningar vänta vandraren vid hvarje steg. Midt på ett torg, eller snarare i en bazar, som är öfverfull med menniskor, står en lång mager man, nästan naken, ty endast några eländiga paltor hänga kring hans höfter; han skriker och gestikulerar på det mest ursinniga sätt, utstöter på arabiska förbannelser mot Jerusalem och nedkallar öfver det samma himmelens åskor för dess orättfärdighet och ondska. Den olycklige är en däre, som inbillar sig att han är en af de gamla tidernas profeter. Hopn bryr sig intet om hans rop eller om den käpp han med ho-

tande åtbörder svänger i luften, men hon hör honom med ett slags aktning och är icke långt ifrån att taga honom för hvad han sjelf tror sig vara, en inspirerad, en himmelens gunstling, så mycket mer invigd i försynens hemliga vägar som han är utan förstånd i denna världens ting.

Den som vill besöka de vackra ruinerna af johanniterriddarnes vackra kloster och kyrka, några få steg från den heliga grafven, måste bereda sig på några hårda pröfningar för sin nyfikenhet. Han måste stiga öfver högar af sopor och afskräden af alla möjliga slag, ruttande hundar och kattor, som betäckas af insekter och maskar; rundt omkring släpa sig på marken en hop träsiga barn, som begärligt bita på öfverlevor af meloner, hvilka blifvit bortkastade med andra motbudande ämnen. Vid ljudet af vandrarens steg uppspringa en mängd uthungrade, långhåriga och spetsnosiga hundar, hvilka liksom barnen sökte sin näring bland dessa orenligheter eller slumrade i solskenet, höja ett förtvifladt skall och göra min af att störta sig öfver honom. Litet längre bort har han börjat beundra en mängd skaft och kapiteler af pelare, bitar af basreliefer och ornament i marmor, som betäcka jorden, när han plötsligen, i en sal hvars fyra väggar ännu stå upprätt, befinner sig ansigte mot ansigte med ett ordentligt berg af åsne- och hästkadaver, hvilka de som bo i grannskapet släpa till samman på detta aflägsna ställe, der de tjena till föda åt hundar och gamar.

Emellertid finner man vid dessa samma gator, hvilka den muselmanska sorglösheten försummar att underhålla, vackra moriska hus, med prydliga arkader, hvilkas dörrar gömma sig i ett djupt porthvalf, prydt med marmorskulpturer och på alla sidor omgifvet med stenbänkar liksom en divan. På dessa bänkar ser man i halfdunklet svarta tjenare sitta med allvarlig min och gördeln full af blixtrande vapen. På långsidorna af dessa hus finner man i nischer eller under bågfenster små alabaster-taflor med arabiska inskrifter, stundom målade i blått, rött eller guld. Trappstegen utgöras ganska ofta af skulpterade pelarekapiteler, och massiva hällar med ett rundt hål i midten framspringa från murarne för de besökande att binda sina hästar uti. När sådana hus bebos af européer har man sökt att gifva dem ett gladare utseende

genom gallerier och terrasser, fulla af vesterländska vexter i förening med de inhemska, och beskuggade af yppiga vinrankspalierer.

Heidegger. Hertigen af Montague inbjöd en dag denne berömda musiker, som var orkesterchef vid Georg II:s hof, att tillbringa några timmar i ett värdshus, hvilket på den tiden var en sed för hof- och statsmän lika väl som för poeter och konstnärer. Heidegger gaf vika för frestelsen att dricka för mycket, hvilket då var mycket vanligt hos alla utmärkta män, och han somnade djupt. Under sömnen tog man ett gipsaftryck af hans ansigte, och derefter lät hertigen göra en fin och smidig mask.

Några dagar derefter var hoffest, och Heidegger befann sig på sin plats. I det ögonblick konungen inträdde, gaf han tecken åt orkestern att spela upp den bekanta folksången, *God save the King*, men i samma minut reste sig en person med hans växt, klädsel, utseende och anletsdrag, som med samma röst och åtbörder befalte orkestern att spela slagdängan *Charles on the water*. Heidegger blef ett ögonblick slagen af häpnad, men han fattade sig och gaf ännu en gång tecken till folksången, medan hans gengångare upprepade sin befallning om gatvisan. Orkestern viste ej hvem den skulle lyda, somliga spelte den ena, somliga den andra melodien, och det uppstod en ryslig kattmusik. Alla åhörare ropa *Shame, fy, fy!* Konungen, som kände hemligheten, gapskrattade, och höfvet följde naturligtvis hans exempel. Spöket höjer å nyo sin röst och anklagar med bedröfliga tonfall Heidegger att hafva stulit hans ansigte.

Detta är för mycket för den olycklige orkesteranföraren; han bleknar, snurrar rundt omkring och kan icke få fram ett enda ord. Slutligen fattar hertigen medlidande med honom och befaller Heideggers skugga att aftaga sin mask; men detta lugnar honom ej, han ger order att bortbära instrumenten och släcka ljusen och svär att aldrig mer tjenstgöra vid någon hoffest, om ej masken blir på stället förstörd. Hogarth har i en af sina karrikatürer förevigat den komiska situationen.

Tidvattnet användt som drifkraft.

Vid industriutställningen i London förlidet år förevisades en maskin, som synes hafva på ett tillfredsställande sätt löst denna länge ventilerade fråga. Det är icke möjligt att utan figurer göra saken fullt åskådlig; endast så mycket kan nämnas, att konstruktionen hvilat på principen af den luftförtunning som uppkommer genom vattnets sjunkande i en dubbel bassin, hvilken fylles af flodvattnet och uttömmes i den mon ebban inträder. Maskinen arbetar tre timmar och hvilat tre, men der en fortfarande kraft är nödig, kan den erhållas genom en mera sammansatt mekanism. Denna rörelsekraft är i synnerhet vigtig för sådana industrier der i anseende till ämnens eldfångdhet ångkraft icke kan användas. Fullständiga underrättelser jemte ritning finnas i julihäftet af *Magazin Pittoresque* innevarande år, sid. 224.

Folkräkningen i Paris, som nyss blifvit fulländad, har visat ett belopp af 1,791,380 invånare mot 1,799,980 år 1866. Säkert var folkmunnern ändå högre under de närmast föregående åren, såsom det visar sig af de många bostadslägenheter hvilka allt jemt stå oupptagna. Denna census har äfven lagt i dagen att Paris eger 5,800 kaféer, vin-, öl- och restaurationsställen, hvilka sammanlagda göra affärer för 150 millioner francs. De drickspenningar som uppbaras af 15,000 garçons och uppässare uppgå ensamt till mer än sex millioner.

Innehåll:

	Sid.
De nordamerikanska sydstaterna . . .	577.
Källorna till lif, helsa och sjukdom . . .	583.
Blick på pressen	589.
Strödda underrättelser:	
Gatorna i Jerusalem m. m.	590.

Anmälan.

Prenumeration å **Samtiden** kan ske på postkontoren, hos bokhandlarne och i Stockholm på utdelningsställena för tidningar. Priset för helt år 10 rdr, för halft år 5 rdr 50 öre och för kvartal 3 rdr, postarvodet för landsortsprenumeranter inberäknadt.